

Б9608
901.8
1-231

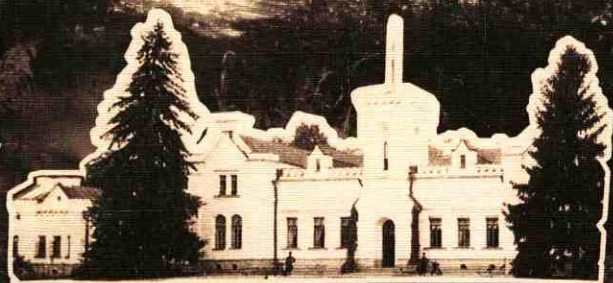
Л. А. Іванченко, І. В. Зіборова, Л. Г. Проценко

СУСПІЛЬНА ТА КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ КОЧУБЕЇВ У С. ДУБОВИЧІ

(кінець XVII – початок XX ст.)

Історико-краєзнавчий нарис

ЗМІСТ

До витоків історії рідного краю.....	5
Переднє слово.....	6
Від авторів.....	7
Історіографічний огляд.....	10

РОЗДІЛ I. РІД КОЧУБЕЇВ В ІСТОРІЇ СІВЕРЩИНИ

ГЕНЕАЛОГІЯ РОДИНИ КОЧУБЕЇ

З КІНЦЯ XVII – ДО ПОЧАТКУ XX СТ. (Коротка довідка).....	15
---	----

ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ КОЧУБЕЇВ

У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ ТА С. ДУБОВИЧІ

З історії Сіверського краю: характеристика географічних, адміністративних, соціально-економічних умов. Дубовичі у XVIII ст.	21
--	----

Характер господарювання у маєтках Кочубеїв, засади виховання, благочинства, суспільно-політична та культурно-просвітницька діяльність представників роду на українських територіях.....	30
---	----

Діяльність В. В. Кочубея (1829-1878) в с/м Дубовичі.....	41
--	----

РІД КОЧУБЕЇВ В ІСТОРІЇ ЗГУРІВЩИНИ

ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ.....	49
--	----

Генеалогія Прилуцько-Полтавської гілки Кочубеїв

та процес формування родинних освітньо-культурних пріоритетів.....	50
--	----

Громадська діяльність роду в українських регіонах.....	60
--	----

ДІЯЛЬНІСТЬ ОБ'ЄДНАНОЇ РОДИНИ КОЧУБЕЇВ

У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ, КУЛЬТУРНО-РЕЛІГІЙНОМУ

ЖИТТІ М. ДУБОВИЧІ ТА КРАЇНИ В КІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.	81
--	----

РОЗДІЛ II. СПАДОК КОЧУБЕЇВ У С. ДУБОВИЧІ.....	89
--	-----------

З доповіді Л. Г. Проценка «Наследие Кочубеев в селе Дубовичи»

на Всеукраїнській науково-практичній конференції

«Бібліотечне краєзнавство в культурному просторі України»

20 листопада 2013 р. Київ.....	91
--------------------------------	----

РОЗДІЛ III. ТРАДИЦІЇ ВЕСІЛЬНОГО ФОЛЬКЛОРУ С. ДУБОВИЧІ

(в контексті історичної традиції регіону).....	95
--	----

Весілля в селі Дубовичі Кролевецького району Сумської області.....	99
--	----

Замість післямови.....	121
------------------------	-----

Список джерел та літератури.....	123
----------------------------------	-----

Додатки (фото).....	133
---------------------	-----

ДІЯЛЬНІСТЬ ОБ'ЄДНАНОЇ РОДИНИ КОЧУБЕЇВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ, КУЛЬТУРНО-РЕЛІГІЙНОМУ ЖИТТІ М. ДУБОВИЧІ ТА КРАЇНИ В КІНЦІ ХІХ — НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Варвара Василівна Кочубей (1869–1948) — старша донька Василя Васильовича (30) та Марії Драгневич. На час смерті батька у 1878 р. Варварі було 9 років, меншим: Михайлу — 7 та Леонтію — 5. Маєтності родини переходять в управління опікунською радою. Дітей виховують гувернери. На одному з кладовищ с. Дубовичі серед інших виділяється кам'яний хрест з написом «Улюбленому повару Леонтій Кочубей» (фото 54) — мовчазний свідок моральних принципів родини Кочубеїв.

На одному з кладовищ с. Дубовичі серед інших виділяється кам'яний хрест з написом «Здесь похоронен Давид Иванов Власенко. Умер 1909 г. Сооружен Лионтием Качубей» (рис. передостанній) — невимовний свідок моральних принципів родини Кочубеїв. Зважаючи на незначну давність подій, старожили с. Дубовичі надали деяку інформацію при дослідженні. Скоробагата Ольга Дем'янівна (1936 р.н.) доглядає вищезгадану могилу за проханням своєї матері (повтор) матері — Мельник Варвари Митрофанівни (1911–1995). Ось дещо з їхніх розповідей: «Свого повара Кочубеї відправляли на навчання у Київ, а жінка повара була годувальницею дітей, може в неї на той час були свої дітки маленькі, то вона й годувала Кочубеєвих. Про це мамі (Варварі Митрофанівні) розповідав її рідний дядько — Дем'ян Давидович Власенко». Ймовірно, це відбувалось в роки опікунства над малолітніми дітьми (1878...). Тому один із них, вже дорослий, Леонтій Кочубей з вдячністю поставив кам'яний хрест на могилу Давида Власенка.

На даний час не має підтверджуючих історичних документів про господарювання у маєтку Кочубеїв в 1890–1906 рр.

Зважаючи на незначну давність подій, старожили с. Дубовичі надавали інформацію при дослідженні. Усні перекази-свідчення осіб з челяді Кочубеїв — П.Т. Проценко (Бойчун) (1894–1972), записані внуком — Леонідом Григоровичем Проценком. В молоді роки Параскева Тихонівна працювала в маєтку (фото 46). Спочатку в оранжереї, згодом — поваром. Її мама — Марфа Кирилівна Бойчун була місцевою знахаркою, повитухою в Кочубеїв. Ними збережена пам'ять про інтелігентність, високодуховність і доброчесність цієї родини.

Натомість, у порядності членів опікунської ради можна засумніватись. Завдяки документам стало відомо, що розпродаж земель Кочубеїв у м. Дубовичі проводилось кілька разів, починаючи з 1878 р. І розпродаж цей відбувався незрозумілим

способом, хаотично висмикуючи найбільш родючі шматки ґрунтів в якійсь площині, переділяючи поле, ліс чи пасовище на дрібні пошматовані клапти [126, с. 13] У 1894 р. було закрито вогневий цукровий завод [47, с. 49].

У 1890 р. Варвара Василівна виходить заміж за **Василя Петровича Кочубея (48)** (фото 23, 32). Та лише з 2 вересня 1896 р. згідно роздільного акту маєток у м. Дубовичі перейшов у її власність. З того часу починається відновлення господарства дубовицького маєтку.

Леонтій Васильович (43) (1871–1958) (фото 33). — син Василя Васильовича (30) і Марії Драгневич, брат Варвари Василівни. Народився в Москві. Закінчив курс Колегії Павла Галагана в Санкт-Петербурзький університет, член 3-ї Колегії Державної Думи від Чернігівської губернії. Мав в Старооскольському повіті на дачі в слободі Волконської 1 610 дес. землі, і з братом Михайлом в Борзненському повіті в дачі с. Піски і деревні Варваровці 1212 дес. землі станом на 1903 р. [111, с. 550].

В ході дослідження встановлено, що у травні 1909 р., в рамках підготовки до 200-річчя Полтавської битви, Київський відділ Імператорського Російського воєнно-історичного товариства звернувся до Духовного собору Свято-Успенської Києво-Печерської лаври з проханням посприяти встановленню пам'ятника з лампадкою над могилою В.Л. Кочубея та І. Іскри. Та на подальших засіданнях прийняли рішення встановити пам'ятник на одній із київських вулиць і залучити до цієї події нащадків генерального судді Василя Кочубея.

У січні 1910 р. товариство звернулося за допомогою до історика В. Модзалевського, який був обізнаний з родоводом В. Кочубея. Через місяць отримали інформацію про нащадків, які жили на той час в Росії та Україні. Розпорядчий комітет розіслав листи, на які першими відгукнулись Віктор Сергійович Кочубей (1860–1923), Лев Михайлович Кочубей (1862–1927). Прямий нащадок і старший із роду Василь Петрович Кочубей (1868–1940). 7 грудня 1910 р. надіслав відповідь із Царського села. В листі було сповіщено про нащадків, які також мають увійти до складу комітету: Леонтій Васильович Кочубей (1871–1958) член Державної Думи, Петро Васильович Кочубей (1880–..), Михайло Васильович Кочубей (1875–1950) Борзнянський повітовий предводитель дворянства [56]. Також Василь Петрович вважав за необхідне запросити до участі членів Київського товариства охорони пам'ятників старовини та мистецтва Андрія та Миколу Стороженків (в яких було придбано садибу на Інститутській) і директора Чернігівського дворянського пансіону П. Дорошенка, «... як осіб, на співчуття яких нашої справі можна розраховувати і які своїм глибоким знанням старовини будуть корисними радниками». Усі нащадки погодились посприяти встановленню пам'ятника і виділити на це кошти [118].

Михайло Васильович (44) (1875–1950) — син Василя Васильовича (30) і Марії Драгневич, брат Варвари Василівни (1869–1948). Народився в Києві. Закінчив курс юридичного факультету Університету св. Володимира. Борзнянський повітовий предводитель дворянства.

Разом з братом Леонтієм та Василем Петровичем Кочубеєм — чоловіком сестри, входив до «Союзу хліборобів-власників», до складу Протоофісу (Союзу представників промисловості, торгівлі, фінансів та сільського Господарства) [56, с. 9].

Василь Петрович Кочубей (48) (1868–1940) — народився в сім'ї Петра Аркадійовича Кочубея та Варвари Олексіївни Кушелевої-Безбородко. Закінчив Санкт-Петербурзький Університет у 1890 р. Глухівський повітовий маршалок дворянства 1896–1905. З 1912 р. церемоніймейстер імператорського двору у Царському селі. З 1913 р. — дійсний статський радник, маршалок дворянства Обухівського повіту, почесний опікун Глухівського учительського інституту.

У 1890 р. одружився зі своєю троюрідною сестрою, Варварою Василівною Кочубей (1869–1948). Володів 8,5 тис. дес. землі, до яких належали і с. Богданівка, Золотоніського повіту, с. Безуглівка, Пирятинського повіту, с. Згурівка, Прилуцького повіту. [126, с. 13].

Рішенням Київського дворянського зібрання від 14 серпня 1896 р. Василь Петрович занесений у списки дворян Київської губернії. Церемоніймейстер Вищайшого імператорського Двору в Царському селі 1912–1917 рр. Призначення на посаду церемоніймейстра царського двору родина сприйняла, хоч це зумовило подальше проживання у північній столиці Російської держави.

Для родини Кочубеїв як фамілії (для всього роду), на сьогоднішній день вчинки двох представників вважаються знаковими і підтверджують моральні принципи роду. Перший вчинок пов'язаний з ім'ям Василя Леонтійовича Кочубея (бл. 1640–1708). Другий — з ім'ям Василя Петровича Кочубея (1868–1940), про що буде викладено нижче.

У 1896 р. молода об'єднана родина Кочубеїв почала відновлювати господарство дубовицького маєтку — проведено нові заміри володінь, скуплено назад деякі землі, проведено таксацію лісів. Для господарства наступила нова ера відродження, почався новий період господарювання. За кожною ділянкою в господарстві було закріплено досвідченого фахівця. Один з таких — П. Е. Павлович — лісник і автор книги «Дубовичи. Имяние Варвары Васильевны Кочубей» [126]. За його записами з 1901 р. ведеться штучне заліснення територій. Всього землі володінь складають близько 1227 десятин. Серед них — під лісом 639 дес., орної — 438 дес., сінокосної 81,5 дес., під маєтком 27 дес., незручної 40 дес.

«На північно-східному березі р. Ретик у центрі м. Дубовичі причаївся старезний парк, площею біля 13 дес. До парку тісно притиснувся став, утворений запрудою течії ріки. В 1902 р. оновлено водоспуск і зведено 2-поверхову будівлю млина (на фото 44 сучасний вид), в якому розташовано два борошномельні відділи, круподерка, просорюшка. Всі будівлі обслуговуються турбіною системи Жирарда на 12 номінальних сил, з регуляцією Кнопа для спаду води в 2550 м/м і витратами води 450 л в секунду. Гідротехнічні роботи разом з будівлями і машинами варті близько 9000 руб.» [126, с. 15]. Дане документальне повідомлення підтверджує факт дбайливого прогресивного господарювання молоді родини Кочубеїв у маєтку Дубовичі.

Відбулися зміни і в архітектурному плануванні [97, с. 84–85]. У 1897 р. закладено фундамент нового будинку маєтку за рік його було зведено (рис. 29). Поряд побудовано флігель для гостей, навколо — господарські будівлі, які було телефонізовано [126, с. 16]. «Новий будинок зовнішнім виглядом не підходить ні до якого певного типу архітектури, та має стиль, наближений до англосаксонського, багатий оздобленням зовні і всередині. Фруктовий сад займає трохи більше десятини

землі. В саду побудовано оранжерею і теплиці, в яких ростуть персики, виноград, сортові груші, яблуни та різні тропічні рослини. Город обробляють на 11 дес. Все вирощують для власного столу» [126, с. 16].

За часів господарювання молодої родини у містечку Дубовичі з'явилися нові структурні підрозділи: у 1898 р. відкрито амбулаторію, у 1902 р. — організовано пожежну дружину [126, с. 21; 47, с. 63], ветеринарний пункт,

В «Земському збірнику Черниговської губернії» за 1903 р. зафіксовано: «Громада козаків і селян м. Дубовичі Глухівського повіту 20 травня 1903 р. висловлює вдячність місцевому землевласнику Василю Петровичу Кочубею за його допомогу населенню села в справі тушіння пожеж і за матеріальну підтримку потерпілим в пожежах» [67, с. 22–23] (фото 45).

Липки — завжди був одним з елітних районів Києва. У 1896 р. по вулиці Інститутській, 19/5 (фото 51), Василь Петрович придбав нову садибу, яку в 1902 р. почав розбудовувати. Було споруджено двоповерховий кам'яний особняк, а 1908 р. — триповерховий флігель, в якому згодом містилася контора маєтків, прислуга та кілька квартир, що здавалися в найм.

У В.П. Кочубея була колекція картин, ще зібрана батьком П.А. Кочубеєм. 1911 р. при відначенні 50-річчя з дня смерті Т.Г. Шевченка у Києві було влаштовано виставку, на якій експонувалося 36 оригіналів малярських робіт поета-художника; серед них — із родинного приватного зібрання.

В.П. Кочубей був членом ради Слов'янського благодійного товариства у Києві. Спільно з крупними промисловцями та банкірами краю заснував Російське акціонерне хімічне товариство, яке згодом очолив. Разом з братами дружини Леонтиєм і Михайлом Василь Петрович входив до «Союзу хліборобів-власників», входив до складу Протофісу (Союз представників промисловості, торгівлі, фінансів та сільського Господарства). За спогадами П. Скоропадського, під час його перебування в Німеччині у вересні 1918 р. до Берліна приїхала промислова, торговельна і сільськогосподарська делегація на чолі з Василем Петровичем Кочубеєм. «Ця делегація, здається, об'їздила деякі промислові центри Німеччини і повела енергійну та успішну боротьбу з «Аусфур Гезельшафт», дії якої сильно гальмували товарообмін. Під час мого перебування в Берліні я бачив і Василя Петровича Кочубея, і всіх членів делегації».

В березні 1900 р. Василь Петрович пише прохання до Обер-прокурора Святійшого Синоду про створення хорового училища в Глухові на честь вшанування 150-річчя з дня народження Дмитра Степановича Бортнянського — знаменитого композитора духовної музики, який народився в 1751 р. в Глухові та жив з батьками біля собору.

В записці В.П. Кочубей підкреслив значимість малоросійського походження композитора і вплив його творчості на духовну музику Російської імперії. Прямбулою надає короткі біографічні дані: «Про чудовий спів хлопчини у 1768 р. почувла імператриця Катерина II. Вона клопоче про направлення юнака до Італії на навчання. Вчителем Д.С. Бортнянського був Гелуппі — капельмейстер собору св. Марка в Венеції. В 1779 році 27-ми річний Бортнянський повернувся в Петер-

бург, де його приписали композитором придворного хору. А в 1796 р. імператор Павло призначає його директором придворної хорової капели». Кочубей підкреслює: «Безумовно в творчості Бортнянського відчувається вплив італійський. Та головна заслуга композитора в його наполяганнях про упорядкування духовної музики — вибудові церковного співу за історичними наспівами і надаючи національно-історичного спрямування».

Святійший Синод дослухався і видав Постанову, завдяки якій проведено реформування церковного співу. Музика Д. С. Бортнянського витончено мелодійна і молитовна. Помер композитор у вересні 1825 р. в чині статського радника, будучи членом Петербурзької Академії мистецтв і директором придворної вокальної музики. Безперечно, в Глухові повинно бути хорове училище, яке носитиме ім'я славного композитора. Місто маленьке, місцеві меценати можуть своїм коштом придбати ділянку для забудови. Та фінансування забудови не під силу їм. Тому В. П. Кочубей просить надати кошти для такого заходу. посилання (фото 47).

В 1909 р., в ході підготовки до святкування 200-річчя Полтавської битви Київський відділ Імператорського Російського військово-технічного товариства за сприяння Духовного собору Свято-Успенської Києво-Печерської Лаври, задумали встановити пам'ятник Кочубею та Іскрі на одній із київських вулиць. До обговорення проекту вирішили залучити нащадків генерального судді Василя Леонтійовича Кочубея. Такими виявилися Василь Петрович, Михайло й Леонтій (брати дружини Василя) Кочубеї. В подальшому вони були членами будівельного комітету, який очолював історик Микола Стороженко. В 1912 р. затвердили місце встановлення монумента — площа перед Микільською брамою (нині це площа Арсенальна біля однойменного метро). Гроші на виготовлення та встановлення надходили від різних установ, громадських організацій та приватних осіб. Пам'ятник було відкрито у 1914 р. (фото 58, колишнє та сучасне) Але вже в липні 1919 р. більшовицька влада зняла скульптури, залишивши оригінальний постамент, на який згодом встановили гармату. Пам'ятну таблицю з написом було перевернуто іншою стороною та зроблено новий напис.

В архівних документах зазначено, що в особняку на Інститутській, 19 мешкали брати дружини: Леонтій та Михайло Васильовичі Кочубеї. Один займав дві кімнати на першому поверсі особняка, інший — дві кімнати на другому поверсі.

У подружжя Варвари Василівни та Василя Петровича народилось вісім дітей — чотири сини і чотири доньки: **Василь (58)** (1892–1971), Варвара (1893–.), Катерина (1894–1967), Марія (1895–1846), Олександр (1897–1946), Олена (1899–.) Микола (1903–.), Григорій (1905–1919) [8] (фото 34). Григорій помер підлітком. Семеро отримали гарне виховання та достойну освіту. У дітей був гувернант-швейцарець, який проживав з ними у м. Дубовичі (фото 35).

Відомий в середині ХХ ст. женевський професор Анрі Шютц починав свою педагогічну кар'єру в якості вихователя дітей сім'ї Кочубеїв у 1906–1911 рр. — в «допетербурзький» період родини. Після його смерті в 1952 р. залишились архіви, які успадкував внучатий племінник професора Жан-П'єр, так як Анрі не був одружений і не мав нащадків. Папери тліли у підвалі будинку П'єра протягом п'ят-

десяти років. Лоран — син П'єра, пояснював своєму другові Майклу (двоюрідному брату Алекса Кочубея), що його батько (П'єр), чим більше старіє, тим більше хоче поставити крапку в таємничій долі Кочубеїв. Таким чином архівні фото і документи Кочубеїв Дубовицького маєтку потрапили до Алекса Кочубея [67].

За сприяння фахівця Глухівського агротехнічного інституту ім. С. А. Ковпака Ю. Москаленка вдалось здійснити ретельне вивчення історичних фото дубовицького маєтку Кочубеїв за 1903 р. На одному з них простежуються фігури осіб на терасі будинку, які за зовнішністю нагадують М. Неллюєва, Ф. Терещенка. За проведеним дослідженням зроблено висновок, що в будинку Кочубеїв відбувалися зібрання на зразок англійського елітного клубу

За описами з книги, зовнішнє оздоблення будинку справді розкішне. На сходах тераси та паркових лавках поряд можна розгледіти 8 дітей і молоде подружжя. На західному крилі будинку видніється духовий оркестр (фото 36).

У 1911 р. Василя Петровича Кочубея призначають церемонімейстером царського двору. Родина переїздить до Петербургу. В 1912 р. в Царському селі завершено будівництво будинку. У 1914 р. родина надає приміщення новозбудованого царськосельського палацу під госпіталь для поранених, і сама господиня разом зі старшими доньками служать там сестрами милосердя.

Внутрішні якості людини проявляються в поведінці, а остання в свою чергу, залежить від кількох чинників — виховання, від минулого, від прашчурів. За спогадами Андрія Кочубея (1934 р.н.), представника роду Кочубеїв, який на даний час проживає в Швейцарії, розкрито основний негласний девіз роду: «В нашому роду так не гоже робити». Родинну аксіому про те, що моральні принципи вище матеріальних, нащадки засвоїли, і це допомагало їм долати життєві перипетії і тривалі труднощі. Ним було надано схему родоводу дубовицьких Кочубеїв (фото 1).

За результатами дослідження простежується наступне: після лютневої революції 1917 р. Василь Петрович не прийняв ідеї більшовиків. Його знання 7-ми іноземних мов, 5 із яких — східні, було для нової влади цінною знахідкою. Тому перший нарком освіти Анатолій Луначарський запропонував В. П. Кочубею посаду в Народному комісаріаті закордонних справ перекладачем при Л. Д. Троцькому. Порядність Василь Петрович поставив вище тимчасових непорозумінь. Його відповідь була: «Я присягав на вірність одному правителю, і до іншого на службу не піду». Після цього сім'я Кочубеїв змушена була протягом доби покинути Росію. Відїжджаючи з Царського Села, в передпокої особняка В. П. Кочубея залишив записку: «Від Росії отримав — Росії повертаю».

Родина повертається на Україну, де бере безпосередню участь у формуванні українського уряду гетьмана П. П. Скоропадського [44]. Діти продовжують навчання в київських школах та інститутах. Родина оселяється в Києві на перехресті Інститутської та Шовковичної.

Уся садиба по Інститутській, 19 займала площу близько 500 кв. саж. (0,23 га), з них сад — 376 кв. саж. У будинку було 9 кімнат і 3 передпокої; кухня і пральня містилися у флігелі. Колись садиба належала родині Зуєвих, а з 1894 р. її перекупив титулярний радник Андрій Володимирович Стороженко, який у 1879 р. закінчив

Київський університет св. Володимира. Він входив до кола столичних інтелігентів, був учнем В. Антоновича; земський і дворянський діяч на Пирятинщині й Переяславщині, у 1886–1892 рр. був головою Переяславської земської управи; членом Київської археографічної комісії, заступником голови Товариства Нестора-літописця, співробітником «Киевской старины», де надрукував чимало документальних статей і заміток.

Після повернення з Петербургу для родини Варвари Василівни та Василя Петровича починається новий державотворчий період політичної діяльності. Дослідження життєвого шляху найстаршого сина Варвари Василівни та Василя Петровича **Василя Васильовича Кочубея (58) (1892–1971)** заслуговує на окрему увагу, адже ця людини залишила помітний слід в історії Української держави періоду останнього гетьмана П. Скоропадського (1873–1945). Щодо інших, то **Олександр** у 1917 р. скінчив сім класів 13-ї петроградської гімназії, а з 26 серпня 1917 р. по 1 червня 1918 р. навчався у восьмому класі 8-ї Київської гімназії. По закінченні став студентом юридичного факультету Київського університету Св. Володимира. У міському архіві Києва зберігається особиста справа Олександра Васильовича Кочубея, де виявлено Тимчасове посвідчення Олександра Кочубея про закінчення київської 8-ї гімназії виписано вже українською та російською мовами. Серед нових дисциплін — українська мова та література, історія України, географія України [56].

Про доньок відомо, що **Варвара і Марія** певний час працювали в лазареті с. Згурівка Чернігівського повіту. З ними жив і молодший брат **Григорій**, який помер у віці 14 років.

Василь Васильович Кочубей (58) (1891–1971) (фото 52) в спогадах гетьмана П. Скоропадського описується так: «26-річний полковник російської служби князь Василь Васильович Кочубей походив із давнього козацького роду, спорідненого зі Скоропадськими. Український старшинсько-козацький рід Кочубеї, який із часом став російським дворянським, завжди зберігав вірність землі, на якій оселився і знайшов себе в Україні. Адже в 1912 р. його батька — Василя Петровича призначили церемоніймейстером царського двору і родина оселилась в Петербурзі. В часи революції 1917 р. Василь Петрович та Варвара Василівна Кочубей разом з дітьми полишають маєток у Царському селі і повертаються на Україну» [44].

Середню освіту Василь Васильович здобув у Відні та Санкт-Петербурзі. В 1911 р., як вільнонайманий вступив до 3-го ескадрону Кавалергардського полку. У 1912 р. після складання іспитів при Миколаївському кавалерійському училищі став корнетом. Учасник I-ї Світової війни. 8 травня 1916 р. отримав звання поручика, а майже за рік (28 серпня 1916 р.) — штабс-ротмістра. 26 січня 1917 р. закінчив I-ої черги підготовчі курси Миколаївської військової академії і був призначений старшим ад'ютантом 34-го армійського корпусу, яким командував Павло Скоропадський, де й прослужив до звільнення у грудні 1917 р. «Саме в той час, 29 грудня, генерал П. Скоропадський здав командування тоді вже 1-м Українським корпусом генералові Я. Гандзюку» [44].

На Всеукраїнському з'їзді вільного козацтва 16–20 жовтня 1917 р., де Павло Скоропадського обрали отаманом, Василь Кочубей (58) став генеральним писа-

рем козацтва (тобто, начальником штабу). На початку січня 1918 р., напередодні наступу більшовиків, він влаштував Павлу Скоропадському зустріч із французьким генералом Табуї, з метою залучення до оборони Києва польських і чехословацьких легіонерів. Навесні 1918 р. Василь Кочубей — член організованої гетьманом Павлом Скоропадським Української народної громади та активний учасник перевороту 29 квітня. Гетьман уважав князя за людину «вповні певних поглядів у сенсі необхідності запроваджувати порядок, а не анархію». Не дивно, що Василь Кочубей був старшим осавулом гетьмана в ранзі сотника й став полковником Української Держави [44].

У часи Гетьманату Василь Петрович Кочубей купує в Києві ще кілька будинків. На початку 1918 р. — прибутковий будинок на Фундуклеївській, 12–14, а також велику садибу по Гоголівській, 28.

В спогадах П. Скоропадський неодноразово згадує про порядність, фаховість представників родини Кочубеї. «Під час мого перебування у Німеччині у вересні 1918 р. до Берліну прибула промислова, торговельна і сільськогосподарська делегація на чолі з Василем Петровичем Кочубеєм (адже він разом з братами дружини Леонтієм і Михайлом входив до Союзу хліборобів-власників). Вони об'їздили деякі промислові центри Німеччини і провели енергійну та успішну боротьбу з компанією «Аусфур Гезельшафт», котра сильно гальмувала товарообмін» [56, с. 9].

У 1905 р., під час перших революційних спалахів, на маєток Кочубеїв у м. Дубовичі було вчинено напад (фото 49). Революційні настрої збурювали не завжди мешканці містечка. Долучались до цієї справи і заїжджі. Улітку 1905 р. поблизу Дубович в урочищі Липова долина почали таємно організовуватись селянські сходки, які посилювали загальну напругу і загострювали революційні настрої. Восени 1905 р. відбулися мітинги з вимогами зменшення орендної плати за землю, повернення громадських угідь, які були придбані Кочубеями після 1861 р. А 21 вересня незадоволення вихлюпнулись назовні: близько 20 осіб вчинили розбійний напад на маєток — підійшли до квартири урядника і закидали вікна камінням. Відбулось жорстоке протистояння з підручною зброєю — сільськогосподарським реманентом. Один із мешканців заліз на дзвіницю і вдарив на сполох. На площу в центр містечка поспішили люди. На припинення дебошу поліцейським були викликані інгуші. Ця подія, викладена у архівному документі, неодноразово повідомлялась автору дослідження, як родинні перекази мешканців с. Дубовичі (фото 49).

На початку 1918 р. між більшовицьким урядом і Центральною радою УНР виникли протистояння, які призвели до введення німецьких військ на територію м. Дубовичі 8 квітня 1918 р. Революційно-військова обстановка продовжувалась до серпня 1918 р., німецькі війська полишили містечко лише в грудні. Та натомість прийшли петлюрівці. В січні 1919 р. у Новгород-Сіверському більшовицький полк встановив радянську владу. Та новий курс соціально-економічного розвитку і продрозкладка, яка встановлювала продовольчу диктатуру, обурювала мешканців. Ситуацією скористались денікінці і влітку 1919 р. захопили владу. Тривали протистояння, які закінчились лише в грудні 1919 р. зі встановленням радянської влади [47, с.73]. Родині Кочубей довелось емігрувати...

Дубовицька лінія

Згурівська лінія

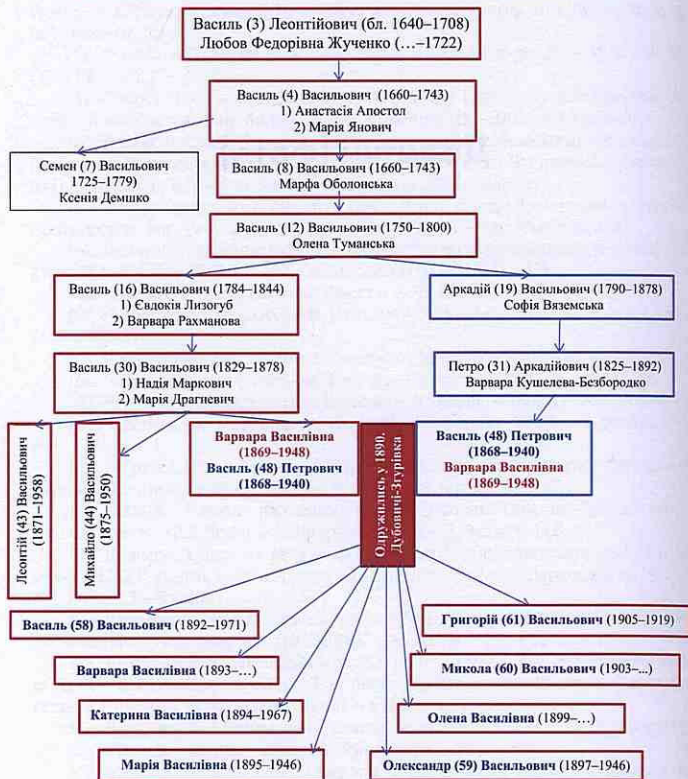
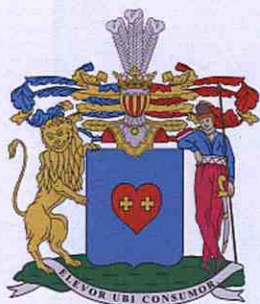

Фото. 1. Схема родоводу дубовицьких Кочубеїв (за розписом Андрія Сергійовича Кочубея, 1934 р.н.). Застосовано нумерацію представників роду за працею В. Л. Модзалевського [111]. До стор. 86.

ГЕРБЪ РОДА КОЧУБЕЕВЪ

Во щитѣ синеватѣ голубое поле изображено красное Серце, на которомъ означены два золотые Креста. Шлемъ увенчанъ обыкновеннымъ Дворянскимъ Шлемомъ съ Дворянскою на немъ Короницею, и впереди Спиритусовыи перьями. Намътъ на щитѣ голубой и красной подпоясанный золотомъ. Щитъ держать съ правой стороны Левъ, а съ левой Воишь въ Малороссійской одеждѣ вѣнчающій въ рукахъ Колѣ ослобощенныи въ верьхъ подымающ. Подъ щитомъ Девизъ: FLEVO UBI CONSUMOR.

Фото 2. Дворянський герб Кочубеїв, започаткований в проміжку 1687– 1696 років. До стор. 15.

П. ПОРФЕРЪ В. А. КОЧУБЕЯ
Слѣд. 111—127) 1859

Фото 3. Портрет Василя Леонтійовича Кочубея (бл. 1640–1708). Виконаний Т. Г. Шевченком 1859 р. на замовлення П. А. Кочубея для подарунка В. В. Тарновському. Зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка, м. Київ. До стор. 16, 76.

Фото 4. Василь Васильович Кочубей (4) (1660–1743) і Марфа Іванівна Яновська (роки життя не встановлено). До стор. 18.

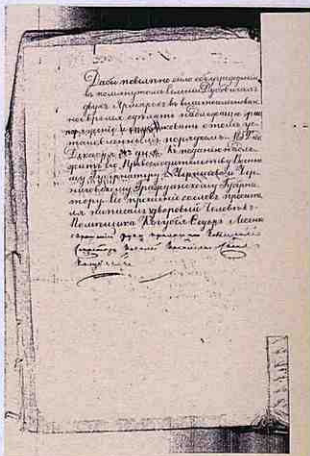

Фото 16. Прохання В. В. Кочубея (30) (1829–1878) про проведення в с. Дубовичі двох ярмарок. До стор.41.

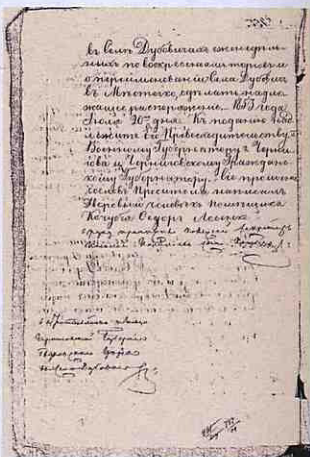
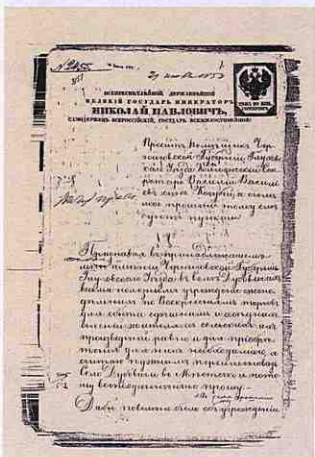

Фото 17. Прохання В. П. Кочубея (30) (1829–1878) про надання селу Дубовичі статусу містечка. До стор. 19, 41

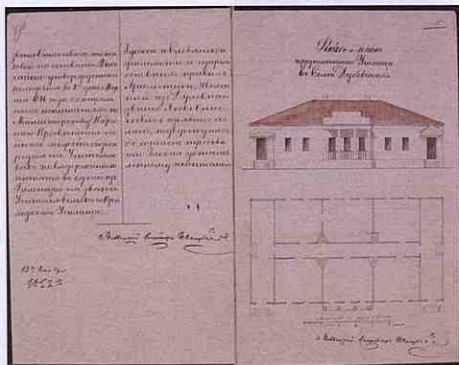

Фото 18. План будівлі приходського училища В. В. Кочубя (30) з авторським підписом, 1854 р. До стор.42.

Фото 19. Приходське училище в с. Дубовичі. Фото 1960-х років. До стор.42.

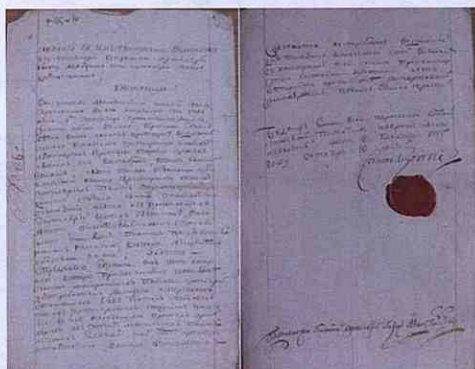

Фото 20. Лист-інструкція Семена Васильовича Кочубя сотнику Кандибі з авторським підписом. До стор.36.

Фото 21. Портрет Аркадія Васильовича Кочубея (19) (1790–1878) Акварель, роб. К. Шрейнциера. До стор. 18, 50.

Фото 22. Портрет Петра Аркадійовича Кочубея (31) (1825–1892). Олія, роб. М. М. Ге. 1873 р. Зберігається у Псковській картинній галереї РФ. До стор.19, 53.

Фото 23. Василь Петрович Кочубей (48) (1868–1940). Фото 1910 р. з архіву Алекса Кочубея До стор.19, 58, 82.

Фото 24. Штамп А. В. Кочубея на книгах родинної бібліотеки в с. Згурівка. До стор. 64.

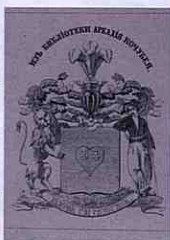

Фото 25. Екслібрис на книзі у вигляді герба дворянського роду з бібліотеки з П. А. Кочубея та перша сторінка книги. До стор. 64.

Фото 26. Опубліковані аналітичні нариси П. А. Кочубея з питань гігієни та якості харчових продуктів. До стор.57.

Фото 32. Варвара Василівна (1869–1948) і Василь Петрович (48) (1868–1940) Кочубеї. Фото з архіву Алекса Кочубея. До стор. 82.

Фото 33. Леонтій Васильович Кочубей (43) (1871–1958). До стор. 19, 82.

Фото 34. Діти Варвари Василівни і Василя Петровича. Зліва направо: верхній ряд Варвара, Василь, Катерина, середній ряд, Марія, Григорій Олена, Олександр, сидить Микола, фото з архіву Алекса Кочубея. До стор. 85.

Фото 35. Гувернер Кочубеїв Анрі Шютц. Фото з архіву Алекса Кочубея. До стор. 85.

Фото 36. Маєток Кочубеїв у парку м. Дубовичі. Фото з книги Е. Павловича «Дубовичи. Імение Варвари Васильєвны Кочубей», 1903 р. До стор. 60, 86, 92.

Фото 53. Могила В. Л. Кочубея та І. Іскри біля Трапезного храму в Києво-Печерській Лаврі. До стор. 17.

Фото 54. Хрест улюбленому повару від Леонтія Кочубея на кладовищі по вулиці Стягайлівка с. Дубовичі.

Фото з архіву Л. А. Іванченко, 2011 р.
До стор. 81

Фото 55. Пам'ятник Кочубеям на місці приходської церкви, фото автора, 2012 р.